

Hemlig resa med vågskvalp och musik

Redan klockan halv åtta på morgonen rullade Axelssons buss iväg med Thomas vid ratten mot dagens hemliga mål. Vi visste att vi skulle åka båt i skärgården men vilken skärgård och vilket målet för resan skulle bli var ännu förborgat, när kosan styrdes mot Stockholm med 44 förväntansfulla passagerare.

Där åkte vi först Norra länken till Värtahamnen och sedan tillbaka genom tunneln igen för att så småningom hamna på Gullmarsplan. Där väntade dagens guide, **Linnea Sallay**. Hennes glada humör förhöjde ytterligare stämningen i bussen när vi körde vidare mot Värmdö över den höga Skurusundsbron som Gustaf V invigde 1915. 1957 var en parallell bro färdig, men den räcker inte heller och nästa år påbörjas ännu en bro.

Resans första mål var **Café Tornhuset i Gustavsberg** vid Farstaviken. Här smakade de hembakade frallorna utmärkt. Samhället är uppkallat efter Gustav Gabrielsson Oxenstierna som här lät bygga ett slott med tillhörande tegelbruk i början på 1600-talet. Av tegelbruket blev 1825 den berömda ankarprydda porslinsfabriken med designer som Wilhelm Kåge (1917-49), Stig Lindberg (1949-1994) och Lisa Larson. Fabriken ägdes 1937-94 av KF. Då las den ner men återuppstod 1996 med flera av de anställda som ägare.

Efter kaffepausen fortsatte färden förbi Gustavsbergs spetsiga kyrka från 1907 och dess lilla runda kommunhus, 1954-87 som nu är bibliotek. Vi passerade också avfarten till Artipelag där Björn Jacobson, sedan 1961 ägare till företaget Babybjörn tillsammans med sin hustru Lillemor driver sin stora konsthall från 2012. Efter ytterligare några minuter passerade vi bron över Strömma kanal till Fågelbrolandet, där vi lämnade bussen i Stavnäs vinterhamn. Strömma kanal, som bara är 2 m djup, har gett namn åt båtbolaget från 1930-talet med samma namn, som här kunde befordra gods och passagerare på en säker inomskärsled.

Innan vi kom fram till hamnen spelade Linnea Till havs med Jussi Björling och Sjösala vals med Evert Taube för att påminna om att det var här på Fågelbrolandet som Astri Bergman Taube och Evert hade sitt Sjösala fram till 1969, då det brändes ner.

I Stavnäs blev vi hämtade av Stavnäs båttaxi som tog oss till dagens mål på cirka en halv timme. Vädet var relativt bra med en hel del sol men också vind och en något krabb sjö, som kastade kaskader av sjövattnet över akterdäck, där några av oss höll hus. Blötan torkade dock snabbt igen i vinden. Väl framme i Sandhamn välkomnade oss solen i den skyddade viken.

Sandhamn på Sandön, som ovanligt nog till största delen består av sand, ligger i yttersta havsbandet och har tjänat som både lots- och tullstation ända sedan Gustaf Vasas dagar. Bl.a. byggdes här en försvarsskans cirka 1620. Någon fast befolkning fanns här emellertid inte förrän i slutet på 1600-talet, då en tullstation öppnades. Den första s.k. kragstugan byggdes 1672 och 1730 tillkom ytterligare två, medan det äldsta värdshuset byggdes 1750. En del av det finns kvar som det s.k. Erik Dahlbergsrummet inne i det nuvarande Sandhamns värdshus. Den första stugan är nu museum. Utanför museet ligger ett stort ankare för att visa hur man tvingades gräva ner fasta ankare i marken för att skapa tillräckligt säkra förtöjningar i den lösa sanden.

En intressant person på Sandhamn var **Elias Sehlstedt** (1808-74) som kom till Sandhamn som tullchef 1852 och stannade i 17 år. Tullhuset hade emellertid byggts redan 1752. Det ritades av slottsarkitekten Carl Hårleman som också designat fyren på Korsö. Förutom sitt värv som tullchef var Elias Sehlstedt även en flitig diktare, vilket måhända är orsaken till att Sandhamn har lockat många diktare och konstnärer under årens lopp, bl.a. August Strindberg, Carl Larsson, Verner von Heidenstam och Gustaf Fröding. Den mest kände skärgårdskonstnären torde ändå vara Axel Sjöberg (1866-1950). En liten staty i brons av Axel Sjöberg står utanför Sandhamns värdshus. Den är gjord av Carl Eldh.

I värdshuset intogs dagens lunch som bestod av Wallenbergare med potatismos. Där passade vår guide på att berätta en del om Sandhamns historia men även något modernt, t.ex. om de mordvandringar man nu kan få följa med på i Sandhamn. De anknyter till Viveca Steens deckare.

F.n. bor knappt 100 personer permanent på Sandhamn. Några fiskare finns inte längre kvar utan flesta arbetar inom turismen som har många säsonganställda. Någon skola finns därför inte utan barnen skjutsas till Runmarö och Djurö, där t.o.m. högstadium finns. Alla transporter på ön sköts med flakmopeder, främst eldrivna. En enda bil, brandbilen finns i Sandhamn.

Sandhamns kapell från 1935 ligger i en planterad tallskog på Sandöns högsta punkt bredvid klockstapel från 1936 och lotsutkiken som numera är obemannad. På vägen upp passerar man Missionshuset som har förvandlats till bed-and-breakfast. Inne i kapellet finns två modellskepp och altartavlan är en kopia av Kristi förklaring av Rafael. Originalen hänger i Peterskyrkan i Rom. Kapellet används inte regelbundet men är populärt för bröllop. Det hålls liksom museet i gott skick av föreningen Sandhams vänner. Kyrkogården från 1929 ligger något längre ner i mer lättgrävd terräng. Dit flyttades samtidigt de som begravts i den s.k. nödkyrkogården från 1800-talet vid nuvarande Seglarhotellet.

I kapellet fick vi så njuta av dagens höjdpunkt, en minikoncert framförd av vår guide Linnea Sallay på fiol medan åskregnet vräkte ner utanför. Hon började med att sjunga Öppna landskap av Ulf Lundell och fortsatte med Näckens polska av Adolf Afzelius. Därefter följde fyra stycken av Elias Sehlstedt: Litet bo jag sätta vill, Lotsens klagan, Det är vackert så och En väldig grönska (psalm). Linnea fortsatte med Vilken underbar värld av George David Weiss och George Douglas, Only love av Vladimir Cosma, Sandhamnsballaden av Evert Taube och till sist Tillägnet av Lars Forssell och Monica Dominique.

Det blev en fantastisk avslutning på en fantastiskt fin dag. Nu återstod bara hemfärden under drygt två timmar till den väntande bussen vid Nybroviken genom Stockholms vackra skärgård. Den mest spännande delen var färden genom det smala och grunda sundet mellan Stegesund och Skarpö på väg in mot Waxholm. Fram kom vi i alla fall och kunde mätta och trötta koppla av i bussen under resans sista timme.

Tack till Kurt Petersson och Linnea Sallay för denna upplevelserika dag.

Stig Forshult